

Mr. M.I.W.E. (Madeleine) Hillen-Muns
Juridisch adviseur Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

TOEGANKELIJKHEID VAN NOTARIËLE DIENSTVERLENING

De notaris voor iedereen

Notariële dienstverlening voorziet in een brede behoefte die door alle lagen van de samenleving loopt. Niet alleen ondernemers of welgestelden hebben soms een notaris nodig. Ook voor mensen met een kleinere beurs of met schulden is het belangrijk om zaken goed vast te leggen of juridisch advies te krijgen. Dat geldt ook voor mensen met een taalachterstand of een verstandelijke beperking. Maar juist deze groepen weet de notaris niet goed te vinden.

De afstand tot de notaris heeft verschillende oorzaken. Onbekendheid met het werkveld van de notaris en moeilijke juridische taal staan tussen de notaris en de klant in. Niet iedereen weet wat de notaris voor hem kan betekenen en niet iedereen vindt en begrijpt de informatie die je op internet kunt vinden. Maar ook de betaalbaarheid speelt een rol. Mensen willen soms wel naar de notaris, maar hebben daar niet het geld voor.

Daarom is het volgens Tweede-Kamerlid Michiel van Nispen (SP) logisch dat er een sociaal notariaat komt. Daarvoor heeft hij in november 2022 de initiatiefnota 'Op naar een sociaal notariaat' ingediend. De sociaal notaris zit volgens het plan van Van Nispen bij voorkeur in een wijk waar veel mensen wonen die niet automatisch een notaris-kantoor binnenlopen. Daar kan de notaris voor mensen met een kleinere portemonnee laagdrempelig advies geven en waar nodig ook aktes opstellen. De Koninklijke Notariële beroepsorganisatie (KNB) is blij met dit initiatief. De beroepsorganisatie vindt dat het notariaat toegankelijk moet zijn voor iedereen, werkt daar zelf ook hard aan. Daarnaast vindt zij dat een deel van de notariële dienstverlening onder de rechtsbijstand zou moeten vallen.

In deze bijdrage komt achtereenvolgens aan bod: 1. Waarvoor heb je een (sociaal) notaris nodig? 2. Hoe komt het dat niet iedereen de notaris weet te vinden? 3. Wat is daaraan te doen?

1. Waarvoor heb je een (sociaal) notaris nodig?

De notaris houdt zich bezig met familierechtelijke zaken, vastgoedtransacties en ondernemingen. Met name in de familierechtelijke zaken zou de toegang tot de notariële dienstverlening voor iedereen bereikbaar moeten zijn. Het gaat dan om het regelen van verschillende samenlevingsvormen, de laatste levensfase en nalatenschappen. Enkele voorbeelden.

Trouwen of geregistreerd partnerschap zonder huwelijkse voorwaarden

Anders dan veel mensen denken, is de wettelijke beperkte gemeenschap van goederen bij een huwelijk of geregistreerd partnerschap na 2018, geen 'koude uitsluiting'. De wet regelt weliswaar dat bezittingen en schulden die de partners vóór het huwelijk of het geregistreerd partnerschap hadden niet in de gemeenschap vallen, maar inkomsten die daarna in de gemeenschap vloeien, zijn wel gemeenschappelijk en staan bloot aan verhaal door de schuldeisers van beide partners. Met andere woorden, trouwen of een geregistreerd partnerschap aangaan met iemand die schulden heeft, zonder eerst huwelijkse voorwaarden te maken, betekent dat schuldeisers daarna verhaal kunnen nemen op de inkomens van beide partners, dus ook op dat van de partner die met die schulden niets te maken heeft.

Bij een huwelijk of geregistreerd partnerschap gesloten voor 2018 geldt de wettelijke gemeenschap van goederen. Deze wettelijke gemeenschap brengt ook aansprakelijkheid mee voor schulden die door de andere partner zijn veroorzaakt. Dat geldt ook als de andere partner niets van die schulden wist, zie bijvoorbeeld Hof Arnhem-Leeuwarden 29 november 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:10267. In die zaak moest de vrouw ook meebetalen aan een schuld van de man aan het UWV wegens te veel ontvangen toeslag plus een boete. De schuld was ontstaan nadat partijen al feitelijk uit elkaar waren gegaan. Toch vond het hof de situatie niet zo uitzonderlijk dat die een afwijking van de gewone regels rechtvaardigde.

In de hierboven omschreven situaties kan de notaris door het opstellen van huwelijkse voorwaarden het verschil maken. Zo wordt voorkomen dat een huwelijk onbedoelde financiële gevolgen heeft die partners nooit gewild hebben.

Samenwonen

Gaan samenwonen zonder samenlevingscontract zet de minstverdienende partner op achterstand. De partner die meer zorgtaken op zich neemt en daardoor verdien capaciteit inlevert, houdt minder spaargeld over en blijft na het einde van de relatie rechteloos achter.

Goede afspraken in een (notarieel) samenlevingscontract verkleinen het risico op armoede na het einde van een relatie. Zijn er bij de start van het samenwonen schulden? Dan kan het ook nuttig zijn om een goede notariële boedelbeschrijving te maken waarin wordt vastgelegd van wat van wie is. Daarmee wordt voorkomen dat zaken van de ene partner blootstaan aan verhaal van schuldeisers van de andere partner.

Erven

Ook een erfenis is niet altijd een feest. De afwikkeling van een (mogelijk) negatieve nalatenschap zit vol voetangels en -klemmen. Het niet-naleven van de wettelijke verffeningregels kan, ook als er beneficiair aanvaard is, toch nog persoonlijke aansprakelijkheid voor de schulden van de erflater veroorzaken. Erft iemand die in de Wsnp zit, dan rust de verantwoordelijkheid voor de juiste afwikkeling op de schouders van de bewindvoerder.

Iemand die eenzaam is, geen of een zwak netwerk heeft en/of geen directe nabestaanden heeft, laat vaak een nalatenschap achter die lange tijd onbeheerd blijft. Dat leidt tot allerlei impasses en extra kosten. Denk aan de vraag wie verantwoordelijk is voor de uitvaart en de ont ruiming van de woning. Moet er eerst een zoektocht worden ondernomen naar de wettelijke erfgenamen en moet er inboedel worden opgeslagen, dan betekent dat meer kosten. Dat kan worden voorkomen door tijdig een testament te maken. Dan is op het moment van overlijden snel duidelijk wie de afwikkeling van de nalatenschap kan oppakken.

Om kosten van de notaris te besparen, laten mensen na een overlijden soms de (volledige) afwikkeling van een nalatenschap achterwege. Dat kan leiden tot grotere juridische complexiteit later en daardoor uiteindelijk tot hogere kosten. De complexiteit neemt bijvoorbeeld toe als een van de erfgenamen gaat scheiden of zelf overlijdt omdat er daardoor meer erfgenamen bij komen. Bovendien is het na jaren vaak lastig te achterhalen waarop de erfgenamen precies recht hebben.

Wettelijk vertegenwoordiger in een levenstestament

Dan is er als laatste voorbeeld nog een extra aandachtspunt voor mensen die een overheidsuitkering ontvan-

gen. Soms wil een ouder graag regelen dat een kind dat een uitkering ontvangt, als vertegenwoordiger kan optreden als die ouder wilsonbekwaam wordt. Dat kan worden geregeld met een levenstestament. Om te voorkomen dat het kind te maken krijgt met terugvorderingen zijn speciale regelingen en voorzorgsmaatregelen nodig. De notaris adviseert over de verplichtingen in de Participatiewet en richt het levenstestament zo in, dat voor iedereen duidelijk is dat het geld van de ouder niet vrij beschikbaar is voor het kind.

2. Hoe komt het dat niet iedereen de notaris weet te vinden?

Om gebruik te kunnen maken van je rechten heb je cultureel, sociaal en economisch kapitaal nodig. Om bij een notaris uit te komen heb je in de eerste plaats enige kennis van het recht nodig en van jouw positie in dat speelveld in het bijzonder. Je moet je bewust zijn van de mogelijkheid om dingen juridisch te regelen en vast te leggen. Daarvoor, en ook als je toevallig al wel bij de notaris terechtgekomen bent, heb je weer (Nederlandse) taalvaardigheid nodig. In toenemende mate heb je ook digitale vaardigheden nodig. Veel informatie wordt digitaal aangeboden en ook de uitwisseling van gegevens met de notaris of met andere rechtshulpverleners gebeurt digitaal. Die kennis en vaardigheden samen zijn je cultureel kapitaal.

Daarnaast heb je een sociaal netwerk nodig, zeker als je weinig cultureel kapitaal hebt. Mensen in je omgeving die je kunnen waarschuwen voor bepaalde juridische risico's of mogelijkheden en die je op het spoor van de notaris kunnen zetten. Als je in je omgeving iemand hebt die je kan helpen, dan kom je al een stuk verder. Zo is het handig als je iemand hebt die je kan verwijzen naar een notaris. Bijvoorbeeld iemand die ervaring heeft met het helpen van kwetsbare mensen, speciale expertise heeft of die extra werk heeft gemaakt van laagdrempeligheid. Mensen die je verder kunnen helpen, je netwerk, dat is je sociale kapitaal.

En dan heb je nog economisch kapitaal nodig, ofwel gewoon: geld om de hulp van de notaris te kunnen betalen. Notariële bijstand is nu niet voor iedereen financieel haalbaar. De Wet op het notarisambt (Wna), heeft in artikel 56 een regeling die is bedoeld als voorziening voor dit probleem, maar die schiet tekort. Niet alleen is de voorziening onbekend en de procedure klantvriendelijk, de regeling dekt niet alle familierechtelijke diensten en de eigen bijdrage is nog steeds te hoog. Die eigen bijdrage is gelijk aan de maximale eigen bijdrage volgens de Wet op de rechtsbijstand in familierechtzaken, in 2023: € 949.

Een eigen bijdrage moet passen bij de draagkracht van de cliënt. Zolang dat niet zo is, blijft notariële rechtsbijstand niet voor iedereen bereikbaar.

3. Wat is daaraan te doen?

Het huidige systeem voldoet kortom niet om de verschillende groepen van kwetsbare mensen te bereiken. Deels ligt daar een taak voor het notariaat zelf. Door bijvoorbeeld in begrijpelijke taal of met beelden uit te leggen wat een notaris voor iemand kan doen. Inhoud en vorm van de dienstverlening kunnen ook beter aansluiten op de specifieke behoeften van deze groepen. De KNB pakt die handschoen op. Er wordt gewerkt aan laagdrempelige informatievoorziening over het werk van de notaris. Zo werkt de KNB samen met Leerzelfonline.nl, bekend van Steffie, aan begrijpelijke informatie over nalaten (een testament maken) en erven (zelf erfgenaam zijn). De KNB zet social media in om meer mensen te bereiken, onder meer met de campagne 'Notaris, vertaal eens'. Op het programma staat de ontwikkeling van beter begrijpelijke notariële producten en de ontwikkeling van een opleidingsprogramma om notarissen toe te rusten met de specifieke vaardigheden die nodig zijn voor bijvoorbeeld dienstverlening aan laaggeletterden, kwetsbaren en licht verstandelijk beperkten.

Michiel van Nispen schijft in zijn initiatiefnota ook dat het helpt als de notaris in de buurt gevestigd is, zodat een notaris voor iedereen bereikbaar is. Dat hoeft volgens hem niet per se een in een fysiek kantoor exclusief voor de notaris te zijn. Dat zou juist heel goed in samenwerking kunnen met anderen, zoals in de door hem voorgestelde Huizen van het Recht. Een Huis van het Recht zoals Van Nispen dat voor zich ziet, is een plek in de buurt waar mensen kunnen binnenlopen en eerste hulp kunnen krijgen bij sociaaljuridische vraagstukken. Daar zou bijvoorbeeld een dag in de week ook een sociaal notaris zitting kunnen nemen. Of meer kantoren in een stad zouden samen kunnen zorgen dat er iedere dag

iemand aanwezig is. Ook samenwerking met het Juridisch Loket, sociaal raadslieden of het inlooppunt van de gemeente (zoals een Wijkplein of Huis van de stad) is denkbaar. Het notariaat staat open voor al deze ideeën.

Wat de betaalbaarheid van de notaris betreft, ligt de oplossing wat de KNB betreft in het onderbrengen van notariële rechtsbijstand in familiezaken bij de Wet op de rechtsbijstand. Artikel 13 lid 1 sub c van die wet noemt notarissen overigens al als rechtsbijstandverleners met wie de Raad voor de rechtsbijstand een overeenkomst kan sluiten. De Raad heeft nu voor zover bekend geen overeenkomsten met notarissen gesloten. De KNB zou graag zien dat de Raad met een aantal notarissen overeenkomsten sluit om notariële rechtsbijstand te verlenen in familiezaken, eventueel in eerste instantie bij wijze van experiment om ervaring op te doen met deze manier van rechtshulpverlening. Dat kost geld, maar het bespaart ook geld want notariële hulp voorkomt juridische geschillen met alle daaraan verbonden kosten. Over de mogelijkheden gaat de KNB in gesprek met de Minister van rechtsbescherming.

Conclusie

De notaris biedt rechtshulp in familiezaken die voor iedereen relevant is. Nog niet iedereen weet de notaris ook te vinden omdat vaak onbekend is wat de notaris voor iemand kan doen of omdat gedacht wordt dat de notaris er toch niet voor hen is (maar alleen voor rijke mensen). Voor degenen die al wel weten wat een notaris doet, is de drempel nog te hoog. Door taalproblemen, de plaats waar de notaris kantoor houdt, de beleving van klanten en ook financiële (on)mogelijkheden lijkt de notaris te vaak onbereikbaar. Terwijl een bereikbaar notariaat voor onze samenleving toch echt een grote meerwaarde heeft. Aan de verlaging van al die drempels wordt gewerkt. De KNB hoopt daarbij op een positieve ontvangst en opvolging van de initiatiefnota van Michiel van Nispen.